

Az erdők állami kezelésének a története

A törvény által állami kezelésnek nevezett fogalom eredetileg az államerdészet szakmai segítségnyújtását jelentette mindazon erdőbirtokosok számára, akiknek erdőbirtokai – megfelelő jövedelmezőség híján – nem tették lehetővé erdészeti szakszemélyzet alkalmazását.

A szakmai segítségnyújtás első nyoma már Mária Terézia királynő által – 1770-ben kiadott – a kamarai és a városi erdőbirtokok részére kötelező erdőrendtartásban fedezhető fel. Ebben nemcsak az erdőgazdasági munkákhoz adott szakmai utasításokat, hanem még a faki-termelések idejét is szabályozta (Erdőrendtartás 52. pontja). Nem sokkal ezután az 1810. évi június 12-én kelt helytartótanácsi körrendelettel felállított országos Főerdőfelügyelőségek az ellenőrző munkákon kívül azt a feladatot is kapták, hogy a magánerdőbirtokosok részére erdészeti ügyekben szakmai tanácsokkal szolgáljanak.

Erdőtulajdonban országos változást az 1848. évi jobbágyszabadságmozgás okozott. Az 1848. évi XI. törvénycikk szerint a földesúr birtokából a jobbágysági részére a törvényben előírtak alapján az úgynevezett arányosítási eljárással úgy kellett erdőt kijelölni, hogy abban közös gazdálkodást folytathassanak. Az 1848. évi XI. törvénycikk az erdő fenntartására adott utasítást, amidőn elrendelte, hogy „az erdők jókarbantartására ezentúl is felvigyázni szoros kötelességükben álland”.

Az állam szakmai irányításának tekinthető az 1857-ben Magyarországra is kiterjesztett és három évig érvényben volt 1852. évi osztrák erdőtörvény 19. §-a, amely szerint „az állam által elrendelhető... és az erdőnek érintő része tilalom alá vehető... a tilalom alá vett erdők gazdasági kezelésével megbízandó egyének erre külön felelősséget vállalnak, a különös kezelés foganatosításáért felelőssé teendőik.”

A közös gazdálkodást folytatott – főként a volt úrbéreseknél juttatott – erdőkben az erdőgazdálkodás alacsony színvonala és a gazdálkodás eredményével kapcsolatos elszámolási visszaélések megszüntetése érdekében hozta az Országgyűlés „A községi és némely más erdők és kopár területek állami kezeléséről, továbbá a közbirtokosságok és a volt úrbéreseknél osztatlan tulajdonban lévő közösen használt erdőknek és kopár területek gazdasági ügyvitelének szabályozásáról” szóló 1898. évi XIX. törvénycikk”-et. Ennek az első címe rendel-

kezett „Az erdők állami kezeléséről”. A törvény hatálya alá a kis- és nagyközségek, az erdő- és legelőilletőség fejében az úrbéreseknél tulajdonába átment közösen kezelt erdők, a törvényhatóságok és a törvényhatósági joggal felruházott városok erdei akkor, „ha jövedelmezőségük külön erdőtiszt alkalmazását nem tette lehetővé.” Az erdők állami kezelését a m.kir. állami erdőhivatalok végezték; munkájukat – amennyiben a körülmények megkívánták – az alájuk rendelt m.kir.járási erdőgondnokságok segítették. A törvény részletesen felsorolta feladatait: az erdőbirtokhatárok kijelölése és állandósításának ellenőrzése, a gazdasági üzemtervek elkészítése, és ezek költségvetésének összeállítása, az értékesítés alá kerülő fakészletek és egyéb erdei termékek becsértékének megállapítása, az erdőőrök szakmai munkájának ellenőrzése, az erdőrendészeti áthágások felderítése, az erdei kihágásokkal kapcsolatos intézkedések ellenőrzése.

Az állami erdőkezelést igénybe vett erdőbirtokok nyilvántartása az elsőfokú erdőrendészeti hatóság, a közigazgatási bizottságok erdészeti albizottságainak a feladata volt.

Az éves költségelszámolásokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetését a törvénycikk második címe: „a közbirtokosságok és a volt úrbéreseknél osztatlan tulajdonban levő, közösen használt erdők és kopár területek gazdasági ügyvitelének szabályozásáról” biztosította. Ez elrendelte a jogosultakról és arányrészeikről egy jegyzék készítését, amely a gazdálkodás évi eredményének jogosultankénti elszámolásának az alapja volt.

Az első világháború után a megcsontosult országban szükségessé vált az erdészeti igazgatás egyszerűsítése, ami „Az erdészeti igazgatásról” szóló 1923. évi XVIII. törvénycikk”-el megtörtént. A törvény a m.kir. állami erdőhivatalokat és a m.kir. állami erdőgondnokságokat megszüntette, és az erdők állami kezelését elsőfokon a m.kir. erdőhivatalokra, másodfokon a m.kir. erdőigazgatóságokra bízta.

A törvény 3. §-a az erdőigazgatóságok területét nagyjából megyénként, ezen belül az erdőhivatalok területének nagyságát akkorára állapította meg, „amekkora terület felett az erdőigazgatósági teendők közvetlen ellátását, egy erdőmérnök a melléje rendelt segédszeméllyel együtt teljesíteni képes.”

Az erdőkről és a természetvédelemről szóló 1935. évi IV. törvénycikk 60–71. §-ai rendelkeztek az erdők állami kezeléséről. A törvény 60. §-a szerint „államerdészeti kezelésbe kell venni: a nagy- és kisközségek, az 1913. X. törvénycikk alapján alakult legeltetési társulatok, valamint erdőbirtokossági társulattá alakulásra kötelezett közösségek (146. §.), illetőleg az ezekből alakult erdőbirtokossági társulatok erdőbirtokait, a közbirtokosságok, illetőleg az ezekből alakult erdőbirtokossági társulatok olyan erdőbirtokainak kivételével, amelyeket az erdőbirtokos által alkalmazott erdőmérnök kezel”. A törvénynek az államerdészeti kezelésről szóló fejezete nagyjából megegyezik az 1898. évi XIX. törvénycikkben foglaltakkal. Új rendelkezése az erdőtörvénynek, hogy a tulajdonos kérésére minden erdőt állami kezelésbe lehetett venni (61. §.), ekkor minden munka a

tervezéstől a végrehajtásig, még az erdő őrzése is az államerdészet feladata volt. Erre a célra a földművelésügyi miniszter az erdőgazgatóság irányítása és ellenőrzése mellett működő m.kir. erdőhivatalokat állított fel (Debrecen, Szeged, Szabadka városok erdei).

Az államerdészeti kezeléssel kapcsolatos feladatokat az erdőgazgatóságok ellenőrzése mellett az erdőfelügyelőségek látták el (65. §.). Hatáskörük mindazokra a tennivalókra kiterjedt, amelyeknek a teljesítéséhez erdészeti szakképzettség volt szükséges. Nem képezte feladatukat az erdőgazdasági munkák végrehajtása, továbbá az anyag- és a pénzkezelés (66. §.).

Az államerdészeti kezelés legalább tíz éven át tartott. Tíz év letele után meg lehetett szüntetni akkor, ha „a szakszerű kezeléshez megkívánt személyzetet” szerződtette az erdőbirtokos.

Az államerdészeti kezelésbe vett erdő tulajdonosa a kezeléssel járó költségek fejében az államnak járulékot fizetett, amelyet az erdő terjedelmének és jövedelmezőségének figyelembe vételével állapítottak meg (69–70. §.).

Az 51 570/1935/I–1/ FM számú rendelet szerint azoknál a 20 kataszteri holdnál (11,51 ha) kisebb erdőknél, amelyeknek üzemterv szerinti kezelésétől az erdőrendészeti hatóság eltekintett, az állami kezelés sem volt kötelező.

A második világháború után az erdők tulajdoni viszonyaiban nagy változások következtek. A 100 kat. holdasnál (57,55 ha) nagyobb erdőterületeket állami tulajdonba vették. Ezek gazdálkodásának végzésére történt a 12 120/1945 ME számú rendelettel a Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek Központi Igazgatóságának (MÁLLERD), továbbá azok erdőgazgatóságainak és erdőgondnokságainak megszervezése. A MÁLLERD birtokába 1 453 049 kat. hold (836 299,7 ha), kezelésére 423 015 kat. hold (243 445,1 ha) erdő került. A MÁLLERD erdőgazdálkodását 11 erdőgazgatóságával és 241 erdőgondnokságával végezte. A kezeléses erdők ezzel kapcsolatos munkái az erdőgondnokok feladata volt.

A 143/1950/V.18/ MT számú, a helyi tanácsokról szóló 1950. évi I. törvény végrehajtási rendelete az erdészettel kapcsolatos ügyeket a megyei tanácsok mezőgazdasági osztályainak hatáskörébe utalta. Az állami erdőkezeléssel a tanácsok erdészeti szakreferensei nem foglal-

koztak. Az állami erdőkezelés visszaállítása csak a 18 076/1951/VII.21./ FM rendelet adott utasítást. A hagyományos állami erdőkezelésnek az E–611–32/1952 ÁGEM–FM–BM együttes utasítása vetett véget. Az utasítás elrendelte, hogy az állami kezeléses erdőket „üzemi kezelésbe kell venni”. Ugyanez az utasítás azt is elrendelte, hogy az állami erdőkkel összefüggő, továbbá az állami erdőtől 2 km-en belüli 20 kat. holdnál (11,51 ha) nagyobb és bárhol fekvő 300 kat. holdnál (172,65 ha) nagyobb közös gazdálkodású erdőket is „üzemi kezelésbe” kell venni. Ezt a rendelkezést a 20 kat. holdnál (11,51 ha) nagyobb községi és városi erdőkre is kiterjesztette. Ezek erdeiben a gazdálkodási teendőket az állami erdőgazdaságok látták el. Az erdőbirtokosoknak az állami erdőgazdaságokkal olyan „szerződést” kellett kötniük, amely szerint a kitermelt faanyagot az állami erdőgazdaság nevésségesen alacsony árban (2,70 Ft/m³) vette át, ugyanakkor az erdőbirtokosok csak alacsonyrendű választékhhoz (ágallyfa) juthattak. Ez az „állami erdőkezelés” az erdőbirtokosok elégedetlenségét váltotta ki.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatására a „Munkás-Paraszt Kormány” kénytelen volt az 1952-es rendelet hatályon kívülre helyezni, és a 39/1957/VI.29./Korm. számú rendelettel az állami kezelésnek kétféle módjából való választást az érdekeltekre bízni. Az egy-

szerű állami kezelés megfelelt az 1935. évi erdőtörvényben rendelkezteknek, az ún. kiterjedt állami kezelés pedig minden munkát, a tervezéstől a végrehajtással bezáróan az állami erdőgazdaságokra bízta, és a gazdálkodás eredményével a tulajdonosokkal elszámolt. Az erdőbirtokosságok legtöbbször – visszaemlékezve a múltira – az egyszerű kezelést választotta.

A forradalom után öt évre hozta meg az országgyűlés „Az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló 1961. évi VII. törvény”-t. Ennek V. fejezete foglalkozott az államerdészeti kezeléssel. A törvény 16. §-a szerint: „Az erdőbirtokossági társulatok erdeiben az állami erdőgazdaságok államerdészeti üzemi kezelés keretében gazdálkodnak; elvégzik a szükséges erdőgazdasági munkákat és ellátják az államerdészeti üzemeltetéssel kapcsolatos pénz- és anyagkezelést.” A törvényben foglaltakat részletesen a 33/1962/IV.12./Korm. számú rendelet, mint az erdőtörvény végrehajtási

utasítása szabályozta. Ez minden gazdálkodással kapcsolatos munkát az állami erdőgazdaságra bízott, a szükséges erdőgazdasági munkákat az állami erdőgazdaságok saját munkajükkel és eszközökkel végezték, a társulati erdők őrzéséről és védelméről is gondoskodniuk kellett. A törvény szerint kötelezően felvásárlásra följánlandó iparifá-választékokat az erdőgazdaság felvásárolta, a többi faanyagot a társulatok részére természetben kiadta. Az állami erdőgazdaságoknak az üzemi kezelésről külön könyvelést kellett vezetni, amely az évvégi le-számolás alapját képezte.

Az erdőbirtokosságok tagjai erdeikben csak bizonyos mellékhasználatok végzésére voltak jogosultak, ezek közül is egyeseket csak az állam által kijelölt vállalatok részére adhattak el.

1962-ben újból megindult a termelőszövetkezetek (erőszakos) szervezése, aminek eredményeképpen a községek valamennyi földbirtokosa termelőszövetkezeti tag lett. Ezek a községek lettek a termelőszövetkezeti községek.

A 33/1962 Korm. számú rendelet 42. §-a szerint „a termelőszövetkezeti községekben, városokban az erdőbirtokossági társulatok megszűnnek, erdeik az állami arányrészek kivételével a termelőszövetkezetek használatába mennek át.” Ezek erdeiben az állami erdőkezelést a 30 ha feletti erdőkben az állami erdőgazdaságok végezték, a 30 ha alatti termelőszövet-

kezeti erdőkben ez a tanácsok mezőgazdasági szervének a feladata lett.

A fenti kormányrendelet 63. §-a részletezte az ezentúl szakmai irányításnak nevezett erdőkezelési munkákat: „a szakmai irányítás magában foglalja

- a szakmai irányítás alatt álló szerv éves erdőgazdasági feladataira vonatkozó javaslatot, illetve

- ha a szakmai irányítást a járási mezőgazdasági szakigazgatási szerv végzi – határozathozatalt;

- a tervfeladatok végrehajtásához szükséges munkák megállapítását;

- szükség szerint a munkák elvégzésére vonatkozó helyszíni iránymutatást;

- a munkák ellenőrzését.

A szakmai irányítás mellett folytatott erdőgazdálkodás eredményeként nyert erdei termékek az erdő, fásítás kezelőjét (használóját) illetik, az iparifa választékokat azonban köteles a rendelet szerint véltre felajánlani.”

A következő évben jelent meg a 46/1963/Erd.É.28/EOF. számú utasítás” a termelőszövetkezetek szakmai irányításáról”. Az utasítás három fő részre tagozódott:

I. „A szakmai irányító szerv kijelölése”

A termelőszövetkezeti erdőkben a szakmai irányítást 1963. október 1-én kezdődött gazdasági évben kellett megkezdeni. A kezelőszerv kijelölésére az állami erdőgazdaságoknak kellett javaslatot tenniük. Ezt a megyei mezőgazdasági szakirányítási szervnek határozattal kellett megerősítenie. (Ez vagy egy állami erdőgazdaság, vagy az illetékes járási mezőgazdasági szerv lehetett.)

A szakirányítást ellátó szerv feladata volt az erdőbirtokosok részére egy terület-kimutatás és a hozzá tartozó 1:10 000-es méretarányú térkép összeállítása.

II. „Az erdőgazdasági munkák megtervezése”

Az éves erdőgazdálkodási, a favágatási, az erdősítési és a fásítási terveket az üzemterv és/vagy a járási mezőgazdasági szakigazgatási szerv ideiglenes üzemtervi adatai alapján a termelőszövetkezetnek a szakmai irányítást ellátó szerv közreműködésével kellett összeállítania. A közérdekű erdőtelepítés és fásítási tervjavaslatot a termelőszövetkezet vezetőségével egyetértve az állami erdőgazdaság állította össze.

III. „Az erdőgazdasági munkák végrehajtása”

A szakmai irányítást ellátó szerv tavaszi évben az éves vágásterületet, felújító vágásnál a kivágandó fákat jelölte meg. A hosszoltolásnál segítséget nyújtott az iparifa kihozatalára, megjelölte a fahasználatok idejét és végrehajtásának módját, megállapította a felvásárlásra kerülő faválasztékok

mennyiségét és közölte azok felvásárlási árát. A fakitermelés végeztével a termelőszövetkezetekkel közösen végezték a kitermelt faanyag felvételét. Kijelölte a felújítandó vágásterületeket, megállapította az ültetési anyag fajáját és mennyiségét és azok beszerzésének módját.

A szakmai irányításért járulékot kellett a termelőszövetkezeteknek fizetniük. Ezt az erdőterület nagysága alapján állapították meg. Ez hektáronként és évenként 30 Ft körüli volt.

A termelőszövetkezet megbízhatta az erdőgazdaságot, hogy helyette és költségére az erdőgazdasági munkákat végezze el.

Az erdőgazdaságok a termelőszövetkezetek részére végzett szakmai irányításra általában ún. szakmai irányítási erdészeti szervezettek.

A termelőszövetkezetek erdésztechnikusok alkalmazásával erdei szakszerű kezelését fokozatosan tudták biztosítani, így egymásután mondták fel az erdei szakmai irányítását, amely a hatvanas évek végére országosan megszűnt.

Az 1989–90-ben bekövetkezett rendszerváltozás az erdők 40%-át privatizálta. Az így magántulajdonba jutott erdők közül csak az újonnan alakuló, a társas gazdálkodást vállaló erdőbirtokossági erdőkre vonatkozóan rendelkezik

Az erdőgazdálkodás végzéséről az 1991. évi XLIX. törvény 28. §-a olyan rendelkezést hoz, hogy „a jogszabályok, az alapszabály és az üzemterv keretei között a közgyűlés állapítja meg a társulati erdőben való gazdálkodás, valamint az erdei haszonvételek gyakorlásának részletes feltételeit”. Vagyis az állami kezelés megszűnt.

Az 1961. évi VII. törvény új 6/A. §-a behozta az erdőgazdálkodó fogalmát, egyúttal részletezte feladatait. „Az erdőgazdálkodó köteles gondoskodni:

- a) az éves erdőgazdálkodási terv elkészítéséről;

- b) az Országos Erdészeti Alap részére való pénzügyi elszámolás elkészítéséről;

- c) az erdőgazdálkodót megillető állami támogatás igényléséről;

- d) a hatósági, illetve bírósági eljárásban az erdőtulajdonosok képviseléséről;

- e) az e törvényben, valamint az erdészeti hatóság határozatában foglaltak végrehajtásának szakszerűségéről;

- f) az erdők védelméről, a tulajdonosok által meghatározott egyes erdőművelési munkák elvégzéséről, valamint az erdő őrzéséről”. (1994:XLIX. 40. §.)

Az erdőbirtokossági társulatoknál az erdőgazdálkodó feladatának végzése az ügyvezető elnök feladata. A szakmai feladatokat csak erdészeti szakképesítéssel rendelkező képes szakszerűen végezni, ezért, amennyiben az ügyvezető elnök nem erdész-szakember, úgy a szakmai vezetésre vagy önállóan vagy társultan alkalmazott erdész-szakembert, vagy erdész-szakembert alkalmazó szervezet segítségét lehet igénybe vennie, esetleg szakmai képesítéssel rendelkező egyéni vállalkozót.

A társult erdőgazdaságoknál a szakszerű gazdálkodás így többé-kevésbé biztosított, de nem az egyéni gazdálkodást folytató erdőbirtokosoknál. Ezért kellene olyan szakmai szervezet, amely erdész alkalmazására nem képes kisebb magán-erdőbirtokok erdőgazdálkodásához a szakmai segítséget megadni (pl. megyei erdőgondnokságok és szükség esetén megyén belüli kirendeltségek). Ezek még az erdőbirtokossági társulatok megalakítását is elősegíthetnék, sőt képesek lehetnének a jövőben várható erdőcserénél, erdővásárlásoknál szükséges erdőértékelést szakszerűen elvégezni.

Az erdők érdekében szükségesnek látszik a múltban bevált egyszerű állami kezelés újbóli megszervezése. Ez a kisebb erdők birtokosait anyagilag is kevésbé terhelné meg, mint az ezt nem mindig megnyugtató lelkiismeretesség-gel végző egyéni vállalkozók.

Dr. Kollwenz Ödön

ny. erdőmérnök

Megszűnt egy folyóirat!

A TKM-től eddig rendszeresen kaptam a Naturoopa nevű, nemzetközi természet- és környezetvédelmi folyóirat számait. A többnyire angol nyelven megjelentetett írásait szívesen forgattam, az erdőkre vonatkozó közlések közül többet ismertettem lapunkban is. Most el kell búcsúznunk ettől a laptól, mert a TKM-től küldött levél szerint nincs pénz a kiadására. Vagyis: Európa Tanácsánál is ugyan-

olyan üres a kassza, mint egyes honi pénztárakban. A búcsúzó számban Európa országait külön-külön bemutatják szép fotókkal és az országra jellemző költeménnyel. Utóbbit eredeti nyelven és angol, valamint francia fordításban. Hazánkat Petőfi „A Tisza” és Juhász Gyula „Magyar táj, magyar ecsettel” című verse mutatja be.

Ref.: **Dr. Szodfridt István**